

Frida Anter
Södertörns högskola
Journalistik och multimedia
Projektarbete i journalistik, HT 2006
Handledare: Christian Andersson
Examinator: Karin Stigbrand
Totalt antal tecken: 28 941
Slutseminarium: 2007-01-10

Där kvinnor kämpar om makten över sina liv

Kvinnor som begår självmord eller utsätts för hedersrelaterat våld är vanligare i östra än västra Turkiet. Det förtryck som den turkiska staten har utsatt kurderna i östra Turkiet för har bidragit till att cementera patriarkala värderingar.

I januari 2005 skärptes lagstiftningen kring hedersmord. Många misstänker ett samband mellan lagändringen och de ökade självmorden bland unga kvinnor.

Den 24 september 2006 demonstrerade åtta unga kvinnor på staden Batmans gator i sydöstra Turkiet. Kvällen innan begick 18-åriga Saliah Demir självmord.

Kvinnoorganisationer, advokater, sociologer, dokumentärfilmare, studenter – alla kämpar de för kvinnors rätt till ett liv i frihet.

Innehållsförteckning

Personporträtt: Att orka stå upp i förtryckets motvind.....	sidan 4
Reportage: I spåren av släckta kvinnoliv.....	sidan 9
Faktaartikel: Lagändringen som ska förhindra hedersmorden.....	sidan 19
Arbetsrapport.....	sidan 21

Frida Anter
JMM H04
C-projekt
Personporträtt
Antal tecken: 7 940
Handledare: Christian Andersson
Examinator: Karin Stigbrand
Höstterminen 2006, Södertörns högskola

Att orka stå upp i förtryckets motvind

Nora Konak bor i den lilla byn Zeving i sydöstra Turkiet. Här föddes hon för 62 år sedan. Hon har varit på flykt, och tvingats bo i tält under sju månader. Hon har gått igenom tolv förlossningar, helt på egen hand. Hon har förlorat två av sina barn, och har efter det ett sjukt hjärta.

Doktorn har ordinerat vila, men hon måste jobba. Höften värker och hon lägger sig stänkande på soffan. Efter den minutlånga vilan tar hon sig för höften, samlar sina krafter och reser sig upp. Hon beklagar sig lite medan hon hämtar bröd och lägger nya vedträn på elden.

Nora Konak är klädd i vinröd klänning, en mönstrad underklänning i mörkblått och sjalen hon har knutit om sitt hår pryds av ett vackert mönster i rött. ”Hon har en kropp som en riktig toppmodell, men det ser man ju inte när hon har allt det här tyget på sig” säger hennes svärson.

Hon bor i ett stenhus i Zeving. I den lilla byn, som ligger i ett bergsområde i Kurdistan i sydöstra Turkiet, bor det omkring 30 personer. Grannar till Nora Konak och hennes man Ferhan Konak är deras två vuxna söner med familjer. I vanliga fall brukar sönernas fruar hjälpa Nora med hushållssysslorna men nu har de båda rest in till den närmaste staden Nusaybin.

– En av dem väntar sitt andra barn och den andra har en sjuk treåring. De behöver vara i stan där det finns läkare. Vi har ingen i byn, säger Nora.

Hur hon flyttade från byn och kom tillbaka

Nora föddes här i Zeving. Hon bodde i byn tillsammans med sina föräldrar, sin storebror och två småsyskon i några år. Men innan det femte av elva syskon föddes flyttade familjen till den större byn Istilil med omkring 5000 invånare

– Jag och min storebror Bedo tyckte inte om att flytta. Vi brukade försöka gå tillbaka på en liten grusväg mot Zeving, säger Nora leende. Hon gestikulerar när hon pratar och det märks att hon tycker om att berätta.

Några år senare blev det som Nora ville. Hon vet inte exakt hur gammal hon var, men hon vet att hon inte hade fått bröst än, när hon gifte sig med sin man. Zeving är Ferhan Konaks hemby, och så kom det sig att Nora flyttade till sitt forna barndomshem med sin man.

**Tillsammans med sin man
Ferhan Konak har Nora tio
barn.**

Hon minns tydligt dagen då Ferhan kom till Istilil för att hämta henne.

– Mina bröder ville inte att jag skulle flytta. De kastade sten på min man och hans familj när de kom för att hämta mig, säger Nora och skrattar. ”Ta inte vår syster”, skrek de.

För att bli riktigt vacker inför mötet med sin blivande man fick hon hjälp att göra sig fin.

– Vi tog färg från en röd blomma och satte på mina kinder, säger Nora. Hon ler åt minnet. Under sina första två år som nygift i Zeving bodde Nora, hennes man och deras djur i samma rum. Paret levde fattigt och hade ont om mat hemma.

– Ibland kom min pappa på besök och hade med sig bröd, te och oliver. Jag kommer ihåg en gång när han var här. Jag tog tre oliver själv och gav fyra till min man. På kvällen tänkte jag ”i dag har vi ätit bra mat”.

Numera har de två rum och ett köksutrymme. Djuren bor i stora grottor där det så sent som på 60-talet fortfarande bodde människor. Grottornas stenväggar håller värmen på vintern och gör det svalt och behagligt på sommaren.

De delar ett kök med gasspis med sönernas familjer. Sedan ett år har de också rinnande vatten, som hennes systersöner har hjälpt till att dra till byn.

Golven i de två rummen täcks av mattor. Längs väggarna finns smala madrasser och kuddar att sitta på. Men när Nora dukar fram bergsduvan som sonen har skjutit uppe i bergen gör hon det på en duk mitt i rummet. Tillsammans med sin man och sina söner sätter hon sig runt duken och äter nybakat bröd, bergsduva, ris och grönsaker. Till det dricker de ayran (yoghurt, vatten och salt). Yoghurten är gjord på mjölk från familjens två kor.

– En del av kornas mjölk kokar jag upp och sedan får den stå och dra en dag innan det blir yoghurt.

Brödet bakar hon varannan dag i en stenugn. Hon lägger ut degen i runda kakor längs ugnens väggar. När en omgång är färdiggräddad fyller hon på med nästa.

Nora gör i ordning dagens lunch. I dag blir det sonen Brinos jaktfångst – bergsduva.

På flykt

I början av 90-talet besökte den kurdiska gerillarörelsen PKK då och då de kurdiska byarna, däribland Zeving. Den turkiska militären fick reda på det och fängslade fyra Zevingsbor, bland annat Noras son och bror. De båda männen blev slagna och torterade för att ge militären information om PKK. Det var många byar som tömdes på människor för att PKK inte skulle ha någon möjlighet att söka skydd där.

– ”Om ni inte lämnar byn kommer vi och tänder eld på allt imorgon – era barn och djur också”. Så sa militären och vi flydde härifrån.

I sju månader bodde Nora med sin familj i tält i ett slags läger med människor som varit tvungna att fly från sina byar.

– Vi fick flytta tillbaka till byn men det dröjde inte länge innan militären hade sett en PKK-kvinna i bergen vid Zeving. Då fick vi order om att lämna byn för gott.

Militären beordrade byborna att flytta till den större byn Istilil, där Nora hade växt upp. I Istilil finns en stor turkisk militärbas så här kunde de ha bättre uppsikt över PKK:s kontakter.

Sedan fem år tillbaka bor Nora i Zeving igen. När de 2002 fick tillstånd att flytta tillbaka lovades att de skulle få ersättning. Men de kurder som fick sina hem förstörda har varken fått hjälp att återuppbygga byarna eller någon ekonomisk ersättning.

– Förra året kom en myndighetsperson hit och vi fick fylla i en massa papper om hur mycket vi förlorat på djur som försvunnit och kostnader för att bygga upp husen igen. Men vi har fortfarande inte fått några pengar.

Nora Konak, 62 år, bor i byn Zeving tillsammans med sin man. Sitt hus har de själva och släktingar hjälpts åt att bygga av sten.

När Nora och Ferhan Konak var nygifta hade de ont om pengar och bodde i ett rum tillsammans med sina djur. Nu har de två rum och ett kök. Och djuren bor för sig i stengrottor.

Att förlora två barn

Då och då försvinner Nora för att utföra något hushållsbestyr. Det är en hel del som måste göras för att hålla allt igång här hemma. En vanlig dag vaknar hon klockan fyra på morgonen.

– Jag städar hemmet och uteplatsen, tar ut korna så att de är redo för att gå upp på bete i bergen.

En man som bor i byn kommer senare och hämtar korna som han tillsammans med alla bybornas kor tar upp i bergen. Kvar i byn gör Nora i ordning frukost, diskar, lagar lunch och diskar igen. Hon ordnar hos djuren, städar och lägger fram mat och vatten.

– Framåt kvällen är det dags att laga middag och sedan ta hand om dagens tredje stora diskuppsättning.

Djuren kommer hem när det börjar skymma ute och då tar hon hand om dem. När de har fått mat och vatten mjölkar hon korna.

Familjen har en åsna, två kor, getter och höns att ta hand om. Det tyngsta arbetet, exempelvis att hämta meloner på fältet eller ved med åsnan, tar männen hand om.

– Jag ville att alla mina barn skulle få gå i skolan. Men min man tyckte att de skulle hjälpa honom, eftersom han ensam fick göra mycket tungt arbete här hemma.

Sonen Rezan studerade i Nusaybin en period under mitten av 90-talet, men hade mycket ont om pengar.

– Han hade inte ens ett par hela skor och kunde inte åka hem för att hälsa på oss. Det slutade med att han började jobba för PKK. Det blev hans död.

Dottern Cihan studerade i Istanbul när hon var i 20-årsåldern. Men hon var också fattig och hade det svårt. Hon begick självmord i Istanbul för tio år sedan.

– Jag har blivit sjuk i hjärtat av att förlora mina barn.

Nora har tio barn kvar i livet och har alltså fött tolv barn, utan någon hjälp vid födslarna.

– Det har skett där jag befunnit mig just då. När jag har jobbat här hemma eller ute hos djuren. Efter själva förlossningen tog jag barnet och gick ner till någon kvinna i byn för att få hjälp med navelsträngen.

Ibland fanns det inget vatten.

– Jag minns en vinter när jag lade snö i en hink som jag sedan tvättade mitt nyfödda barn med.

Nu studerar två av Noras barn. Dilovan, 23 år, läser ett förberedelseår i Nusaybin för att komma in på en juridikutbildning i Istanbul till hösten. Rosalin, 22 år, läser till sociolog i staden Van.

– Dilovan och Rosalin får läsa för Rezan och Cihan också. Nu har vi bättre ekonomi och större möjlighet att hjälpa dem. Jag vill ge dem allt jag har för att det ska gå bra för dem.

Hon har en önskan.

– Låt de tio barn jag har kvar leva. Jag vill aldrig mer vara med om att se ett av mina barn dö.

Frida Anter
JMM H04
C-projekt
Reportage
Antal tecken: 18 190
Handledare: Christian Andersson
Examinator: Karin Stigbrand
Höstterminen 2006, Södertörns högskola

I spåren av släckta kvinnoliv

I höstas begick Saliah Demir självmord i staden Batman i sydöstra Turkiet, efter att ha utsatts för press hemifrån att gifta sig med en äldre man. Hon blev 18 år.

Dagen efter demonstrerade en grupp jämnåriga studenter för att uppmärksamma hennes tragiska öde.

Frihet, speciellt när det gäller ekonomi och utbildning, skulle kunna rädda många kvinnor.

”Stoppa självmorden”, ”Vi kan inte acceptera vår vän Saliahs död”, ”Föräldrar, lyssna på oss och låt inte människor dö så unga”. Tisdagen den 24 september demonstrerar åtta studenter i 20-årsåldern med gula plakater på Batmans gator. Solen skiner från en blå himmel när de går mot lokalpressens redaktion och sedan vidare till 18-åriga Saliah Demirs grav. Här vilar hon sedan hon dagen innan, den 23 september, begick självmord. Hennes familj ville tvinga henne att gifta sig med en 60-årig man. Mannen hade redan flera fruar, men giftermålet med flickan skulle vara ett så kallat religiöst bröllop.

Den typen av bröllop förekommer i områden där religionen har stort inflytande, särskilt i sydöstra Turkiet. Mannen gifter sig med en kvinna lagligt, då officiella papper signeras. Om mannen sedan gifter sig med fler kvinnor sker det genom religiösa bröllop där en imam viger paret. Både imamen och paret begår ett brott när en sådan vigsel genomförs.

Mannen som skulle gifta sig med Saliah Demir betalade för henne. Priset för en flicka är omkring tusen dollar, men kan vara högre om det är en äldre man. Det är ofta en viktig inkomst för en fattig familj.

Livet i Batman

Ferda Ugurlu, 20 år, drömmer om att bli engelsklärare och har läst engelska i Batman sedan hon slutade gymnasiet. Drygt en månad har gått sedan hon och sju andra studenter protesterade på stadens gator. Hon tycker att demonstrationen var misslyckad.

– De turkiska tidningarna kom hit och citerade oss fel. En tidning skrev att vi var organiserade av lokalpressen för att vi vägrade att prata med journalisterna, men det var för att vi inte litade på dem. En annan tidning skrev att våra familjer var emot oss, men det är också helt fel. Våra familjer stöttade oss.

Saliah Demir bodde i samma område som Ferda. Även om de inte kände varandra personligen påverkade Saliahs död Ferda starkt.

– Hon gick inte i skolan utan var hemma hela dagarna, så vi hade ingen möjlighet att träffas. När vi fick reda på vad som hade hänt ville vi göra något, men vi trodde inte att det skulle bli en så stor medial grej. Vårt huvudbudskap till familjer här i Batman var ”Lämna inte flickorna ensamma, älska dem och försök att förstå dem”.

Demonstrationen handlade enligt Ferda inte bara om Saliah utan om alla utsatta flickor och kvinnor. Hon tycker inte att situationen för kvinnor i Batman skiljer sig från övriga delar av Turkiet.

– Om jag åker till semesterorten Antalya skulle mitt liv inte förändras. Jag är fri här och tycker om Batman. Det är möjligen mer religiöst här, man kan till exempel inte dricka alkohol öppet.

Men det finns saker som Ferda önskar var annorlunda.

– Jag skulle vilja att män och kvinnor var lika fysiskt starka, säger hon och ler.

Annat hon skulle vilja ändra på verkar mer realistiskt.

– Det är viktigt med fri utbildning. Pengar är det största problemet. Att studera är dyrt, och det gäller hela Turkiet, säger hon allvarligt och fortsätter:

– Jag skulle vilja vara som du! Du ville komma hit och då gjorde du det. Jag vill hälsa på dig, men det kan jag inte.

Ferda Ugurlu, 20 år, är missnöjd med vad som skrevs i tidningarna efter att hon och ytterligare sju studenter demonstrerade på Batmans gator i höstas.

Flest kvinnosjälv mord i östra Turkiet

De senaste åren har både självmordsförsöken och självmorden ökat i centrala Diyarbakir, en stad tio mil från Batman. Det visar resultaten av en undersökning som genomfördes mellan åren 1993 och 1997 på Dicle universitet i Diyarbakir. Självmordsförsöken ökade under dessa år från fem till tjugo fall per hundra tusen invånare. När det gäller självmorden ökade de från tre till drygt fyra fall per hundra tusen invånare.

Studien visar också skillnader mellan östra och västra Turkiet. Antalet självmord bland män i västra Turkiet är nästan dubbelt så högt som bland kvinnor. Däremot är det dubbelt så många kvinnor som män som begår självmord i många städer i östra Turkiet, exempelvis Batman och Diyarbakir.

Undersökningen visar även hur självmordsförsök och självmord är fördelade bland grupperna arbetslösa, hemmafruar, studenter, tjänstemän, bönder, hemma flickor, handelsmän, prostituerade, arbetare och övriga. Här syns tydligt att två grupper ligger högt över de andra – hemma flickor och hemmafruar. Allra flest självmord liksom försök till självmord står gruppen hemma flickor för. Den grupp som Saliah Demir tillhörde.

Här finns en gemensam faktor att lyfta fram – både hemma flickor och hemmafruar saknar ekonomisk frihet. Hemma flickornas ekonomi kontrolleras av deras bröder och fäder på samma sätt som hemmafruarnas ekonomi styrs av deras män.

Batman – en snabbt växande stad

Ferda upplevde inte att demonstrationen väckte några speciella reaktioner på Batmans gator, men desto mer uppmärksamhet fick de unga kvinnorna i medierna. De blev också inbjudna av olika organisationer för att prata om det som hänt. En av dessa organisationer var kvinnocentret Selis.

Selis har sina lokaler fördelade på två våningar i ett äldre och ganska slitet hus. På nedre plan finns ett samtalsrum där kvinnorna kan komma in och presentera sig, ett rum för en första kontakt. På samma plan finns ett litet lekrum där mammor som behöver prata med någon kan lämna sina barn en stund. Det finns också en lärosal med ett tjugotal studieplatser och ett anslutande bibliotek där kvinnorna har möjlighet att låna böcker. En våning upp finns ett arbetsrum för personalen och ett terapirum.

– Batman var något helt nytt för mig. När jag kom hit ville jag lära känna staden ordentligt, säger sociologen Gülistan Taskin och ställer fram en bricka med te i arbetsrummet.

När Selis öppnade sin verksamhet i Batman 2005 bytte hon arbetsplats, från kontoret i Diyarbakir. Tillsammans med kollegorna upptäckte hon att självmord bland kvinnor accepteras

från samhällets sida på ett helt annat sätt i Batman än vad hon var van vid från sitt arbete i Diyarbakir.

– Batman är en stad som på kort tid har gått från att vara en by till att i dag vara en stad med 300 000 invånare. Här är religionen mer dominerande än i Diyarbakir, som är modernare. Förändringar går långsammare att genomföra i Batman.

Hon menar att människor som flyttar in till staden från byar runt omkring Batman tar med sig ett gammalmodigt synsätt.

– I Diyarbakir finns det fler sociala och kulturella aktiviteter, vilket gör att folk som flyttar in till stan från byar smälter in i det modernare livet lättare. Batman är mer stängt och då cementeras värderingar.

Det pågår en mängd byggprojekt i Batman, där antalet invånare stiger i rask takt. Många nya hus byggs i modellen pastellfärgat höghus.

Självmondsorsaker

Enligt Gülistan Taskin följer ofta vägen mot självmord samma mönster bland unga kvinnor. Hon pratar om ekonomiska, sociologiska och psykologiska faktorer. Kvinnan är beroende av familjen, och har ingen egen inkomst. Det gör att hon känner sig instängd och saknar frihet, vilket i sin tur leder till depression och i värsta fall självmord.

– De här flickorna ser fria kvinnor som klär sig och lever som de vill på tv eller ute på stan och tänker ”Jaha, kan man leva såhär?”. Flickans inre och yttre kolliderar – och hon blir deprimerad. Tankar, känslor och drömmar stämmer inte överens med vad som förväntas av hennes familj.

Gülistan berättar att fem tjejer tog sitt liv under 20 dagar i Batman under en period i början av 2006.

– Jag bestämde mig för att titta närmare på ett av de fallen.

Flickan, vars fall hon fördjupade sig i, var 17 år när hon dog. Hon sov i samma rum som sin mamma, pappa, bror och hans fru. Inför ett bröllop frågade flickan sin bror om hon fick ha byxor på sig på festen. Han sade bestämt nej. Flickan gick senare ner i källaren och hängde sig.

– Det är kanske inte mord, men familjens handlingar leder till självmord.

Flickans familj var i stor utsträckning analfabeter och utbildade.

– Det är ofattbart att de kunde bo mitt inne i centrala Batman och låta det här hända. När jag tog upp det till diskussion slog de bara ifrån sig allt.

Selis i Batman samarbetar en del med kontoret i Diyarbakir men har framför allt lokala projekt. När det gäller det psykologiska stödet erbjuder de kvinnor samtal med utbildade psykologer. För att höja utbildningsnivån hjälper de kvinnor att lära sig läsa och skriva. Tidigare ägde undervisningen rum i ett tält men nu har de fått möjlighet att undervisa i Folkets hus lokaler.

Fler röster höjs

Bland de projekt Selis driver just nu finns dator- och sykurser. Man försöker också öppna lokaler för utbildning och psykologiskt stöd på flera ställen i Batman.

– Kvinnorna har inga pengar och kan inte ta sig till oss. Då får vi komma till dem i stället. Selis har annonserat i tidningar, på tv och genom att sätta upp affischer på stan för att visa att de finns.

– Nu, inför datorkurserna, har vi åkt runt och lagt broschyrer i folks brevlådor. I broschyrerna passar vi samtidigt på att informera om Selis.

Hon tillåter sig att generalisera en aning och kategoriserar kvinnorna i Batman i tre grupper.

– Den första gruppen är ”upprorsgruppen”, till den hör Ferda och hennes vänner. De accepterar inte situationen som den ser ut och höjer sina röster. Den andra gruppen vill ha stöd, och söker upp olika organisationer för hjälp och råd. Den tredje gruppen accepterar situationen och tänker ”det här är mitt öde”. De tar emot smärta och vill inte ta åt sig. Ofta är de inte så insatta i problemen för kvinnor.

– Kanske finns det en fjärde grupp, tillägger hon. Flickorna som begår självmord gör det i någon form av protest, de också.

Gülistan har hopp inför framtiden.

– Fler och fler röster höjs. Ferda och hennes vänner stod för den första protesten, och nu kan det bara bli bättre.

Från Batman till Diyarbakir

Klockan har slagit fem och regnet hänger hotfullt i luften från en svart himmel. Batmans centrum fylls av elever i skoluniformer som har slutat för dagen. Pojkarna har mörk kostym och slips. Flickorna har veckad grå kjol, skjorta och stickad pullover.

Morgonen därpå åker jag de tio milen från Batman till Diyarbakir. Under några dagar kring månadsskiftet oktober-november 2006 skriver regnet historia i Batman.” Det har aldrig regnat såhär förut. Du kanske tog med dig Sveriges väder hit”, skojar mitt resesällskap. Det torra och bergiga landskap jag drömde mig bort i på vägen till Batman några dagar tidigare är som förbytt. Floder har tillkommit, svämmat över. Lervälling har förstört byar, hus och trädgårdar.

Uppe på bergen växer här och var enstaka träd. Jag får berättat för mig att det egentligen växer många fler träd på bergen, men att de med jämna mellanrum eldas upp av militären för att förstöra ett potentiellt gömställe för den kurdiska gerillan PKK.

Vi är framme i Diyarbakir.

Turkiska Kurdistans huvudstad

Den kurdiska befolkningen har inget eget land. Omkring 30 miljoner kurder lever i det kurdiska området, bosatta i Turkiet, Iran, Irak och Syrien.

Av de 15 miljoner kurder som bor i turkiska Kurdistan bor omkring en miljon människor i Diyarbakir, med förorter inräknat. Diyarbakir brukar kallas turkiska Kurdistans huvudstad. Över en av stadens stora huvudgator är ett slags banderoll uppsatt med en, för många kurder provocerande, hälsning från det moderna Turkiets grundare Kemal Atatürk. Budskapet är skrivet mellan två turkiska flaggor och lyder ”Ne mutlu Türküm diyene” (Lycklig är den, som kan säga: jag är turk). Samma text står sprayad med vit färg på bergstoppar här och var i det kurdiska området, bredvid finns halvmånen från den turkiska flaggan ditmålade.

I år firar kvinnoorganisation KA-MER tio år. De jobbar dagligen med att rädda kvinnor från döden. Verksamheten startade 1997 i ett Diyarbakir som härjades av våldsamheter. Det var konflikter mellan den kurdiska befolkningen och den turkiska staten. Kvinnorna som startade KA-MER hade alla en sak gemensamt - de hade själva utsatts för våldet i samhället på olika sätt.

Jag träffar KA-MER:s grundare Nebahat Akkoc på kontoret i Diyarbakir, verksamhetens bas. När jag frågar varför det är vanligare med hedersmord i de kurdiska områdena ställer hon omedelbart ifrån sig askkoppen med en glödande fimp i. Den för någon sekund sedan avslappnade nonchalant rökande kvinnan sätter sig stadigt till rätta i stolen och gestikulerar med häftiga rörelser när hon svarar.

– Det har varit svårt för Diyarbakir att utvecklas eftersom det är en kurdisk stad som den turkiska staten motarbetar och inte investerar pengar i. Utbildningen var bättre förr än vad den är i dag.

Hon menar att det finns ett samband mellan kurdfrågan och det hedersrelaterade våldet.

– Kvinnorna här är utsatta för stor press. Det är kurderna som själva måste försöka lösa kurdfrågan och bli ett accepterat folk. En lösning på kurdfrågan löser inte kvinnofrågan, men det skulle underlätta vårt arbete.

”Det är mord på kvinnor, i hederns namn”

Nebahat Akkoc är en rejäl kvinna med barsk stämma. Hon har kortklippt mörkbrunt hår och är stiligt klädd i kjol och kavaj. Hon har själv fått känna på vad regimen kan göra för att tysta kritiska röster. Nebahat Akkoc började under 90-talet arbeta med människorättsfrågor. Det arbetet kom hon att straffas för. Under tortyren i fängelset lovade hon sig själv att om hon kom ut därifrån skulle hon arbeta för kvinnans rättigheter. Och så blev det. Under tre år arbetade Nebahat Akkoc hemifrån med frågor som handlade om våld mot kvinnor.

Innan KA-MER startade genomförde hon och de engagerade kvinnor som hade anslutit sig en undersökning. 19 städer i sydöstra Turkiet och 595 kvinnor deltog. Resultaten visade vägen för KA-MER:s fortsatta arbete.

Två slutsatser var särskilt viktiga. Den ena handlade om att kvinnorna upplevde våldet som en del av sin kvinnlighet, något helt naturligt. Den andra visade att det fanns kvinnor som ville söka hjälp för det våld de utsattes för – men de visste inte var de skulle vända sig.

Kvinnorganisationen KA-MER:s grundare Nebahat Akkoc började att arbeta mot kvinnovåld hemifrån. I dag finns KA-MER i drygt 20 städer i östra Turkiet.

Frågan om det finns ett samband mellan hedersmord och kultur debatteras ofta. KA-MER:s grundare tillhör dem som inte tycker att det är ett kulturellt problem.

– Våld mot kvinnor är ett globalt problem. Skillnaden mellan våld och hedersmord är att kvinnorna dör i det senare fallet.

Ett annat omtvistat begrepp är ”heder” när man talar om den här typen av mord. Det är däremot ett ord som Nebahat kan tänka sig att använda.

– Det är mord på kvinnor, i hederns namn. I framtiden kanske vi kan kalla dem mord men nu är det här ett speciellt problem – riktat mot kvinnor.

Eftersom ordet heder kan användas i positiv anda, och på så vis lindra betydelsen av brottet, använder KA-MER hellre begreppet ”killings committed under the guise of honour” (mord som begås i hederns namn) än ”honour killings” (hedersmord), även om det uttrycket också används.

Från det att en kvinna har utsatts för dödshot tar det kring två månader innan hotet verkställs.

– Ingen familj dödar direkt. De försöker att undvika det, till exempel genom att gifta bort en flicka som vanhedrats genom en våldtäkt med den man som våldtagit henne. Men om den sociala pressen blir för stor dödas hon.

De två månaderna ger KA-MER en chans att ingripa om de informeras om kvinnan som är i fara.

– KA-MER kan försöka få en politiker eller affärsman som kvinnans familj har respekt för att prata med familjen. Vi kan också ta med kvinnan till en advokat som sätter sig in i hennes ärende.

”Bara blod kan rena hedern”

En av dem som KA-MER har lyckats hjälpa är Leyla. Hon bodde i en by utanför Diyarbakir när hon en dag lånade sin fasters telefon för att ringa sin syster. Senare samma dag beskylldes hon för att ha ringt en man. De manliga släktingarna bestämde sig för att döda henne. Men en av männen informerade KA-MER som lyckades ingripa och rädda Leyla. De ordnade ett nytt hem till henne i stan och hon lämnade byn.

I dokumentärfilmen Dialoger i mörker berättar hon sin historia med egna ord. Producenten Melek Taylan har tillsammans med den svenska filmaren Ulla Lemberg rest runt i den sydöstra delen av Turkiet och träffat kvinnor som lever i den här vardagen. De har träffat journalister, psykologer och advokater - men också män som tycker att det ibland är den enda utvägen att mörda en flicka som har misskött sig och inte följt de oskrivna reglerna.

När filmen visas på Bogazici universitet i Istanbul står folk längs väggarna i den fullsatta biosalongen. Efter visningen pratar jag med Melek Taylan om citatet ”bara blod kan rena hedern” som dök upp i filmen.

– Stammens blod måste vara rent. Om något som hotar familjens heder har inträffat finns två alternativ: fly från byn eller döda dottern. Om de stannar utan att göra något för att få tillbaka familjens så kallade heder blir de utfrysta och exkluderade ur det sociala livet i byn. Det finns många fall där familjen inte vill mörda flickan, men den sociala pressen är för hård.

I vissa av de kurdiska områdena lever människor i stammar där invånarna lyder under en ledare. Så såg det ut i de turkiska områdena också, innan samhället utvecklades i en riktning som gav människor möjlighet att vara självständiga individer.

– Det är praktiskt för Turkiet att bevara det kurdiska folket i stammar eftersom det är lättare att manipulera en grupp som lyder under sin ledare.

– Kurderna har varit tvungna att stanna i stammar för att hålla ihop och försvara sig. Men det är de själva som måste bekämpa den ordningen. Ingen kan göra det åt dem.

Melek tror att en demokratisk process kommer att komma. Under tiden är det viktigt att komma ihåg att samhället är en helhet. Alla borde känna ett ansvar för utsatta kvinnor.

– Jag märker av en förändring i Turkiet. Fler och fler tar gemensamt ansvar för kvinnorna som råkar ut för våldet. Det börjar i de stora städerna där människor har högre utbildning.

Saknar utbildning och egen inkomst

Många av de kvinnor som söker stöd hos KA-MER saknar utbildning. Närmare 30 procent av knappt 2400 kvinnor som KA-MER har träffat under en tioårsperiod är inte läs- och skrivkunniga. Ännu fler är de som inte har några egna pengar. 85 procent av de 2400 kvinnorna saknar egen inkomst.

Om Saliyah Demir i Batman hade fått leva ett självständigt liv, med egna pengar och utbildning, hade hon och Ferda Ugurlu kanske lärt känna varandra. Och kanske hade Saliyah levt i dag. I år skulle hon ha fyllt nitton.

Fakta: Selis

- Selis öppnade sitt kontor i Batman 2005, men hade då redan funnits i Diyarbakir i två år. Organisationen med sina åtta medarbetare vill ta upp grundläggande problem som fattigdom och hur svårt livet ser ut för många kvinnor.
- Kvinnocentret Selis erbjuder psykologiskt stöd både i grupp och genom individuella samtal, utbildning som skriv- och läskurser och sociala aktiviteter som fotografering, sport och musik.

Fakta: KA-MER

- Kvinnoorganisationen KA-MER startade 1997 i Diyarbakir och finns snart i 23 städer i östra och sydöstra Turkiet
- KA-MER vill motverka det levnadssätt som hindrar kvinnor från att ta plats i ekonomiska, sociala och kulturella sammanhang. De arbetar för att uppnå jämställdhet på ett individuellt, ekonomiskt, politiskt och rättsligt plan.

Frida Anter
JMM H04
C-projekt
Faktaartikel
Antal tecken: 2 139
Handledare: Christian Andersson
Examinator: Karin Stigbrand
Höstterminen 2006, Södertörns högskola

Lagändringen som ska förhindra hedersmorden

I januari 2005 gjordes en ändring i Turkiets brottsbalk. Lagändringen har gjort att den som begår ett så kallat hedersmord döms hårdare och att alla inblandade får långa fängelsestraff.

Nu kräver kvinnoorganisationer i Turkiet att den mördade flickans intressen ska få en egen försvarare i rätten. I dag handlar det bara om flickans familj och staten.

Det var artikel 51:2 i brottsbalken som ändrades av Turkiets regering i januari 2005. De som nu begår hedersrelaterat våld kan inte längre hänvisa till ”obefogad provokation” utan döms till livstids fängelse.

Tidigare fanns det ett kryphål i lagen för dem som begått ett så kallat hedersmord. Det ansågs som förmildrande omständigheter att mordet utfördes under stor press, för att skydda familjens heder. Straffet kunde därför bli lägre än vid andra mord.

– Tidigare kunde artikel 51 användas i syfte att ge lindrigare straff, med hänvisning till att mannen var under en obefogad provokation. Men en sådan provokation kan vara vad som helst. Enligt den nya lagen kan man inte längre hänvisa till den här artikeln i mål som gäller hedersmord, säger Canan Arin, advokat i Istanbul och fortsätter:

– Den nya lagen är effektiv och domstolarna följer den. Men om de hade velat skulle de ha kunnat döma livstid innan också.

Från och med 1 januari 2005 straffas alla inblandade och inte bara den som begått mordet. Den nya lagens effekter är dock inte enbart positiva.

– Vi ser att självmorden bland kvinnor ökar. Jag tror, men det här finns det olika uppfattningar om, att det i vissa fall kan ha ett samband med lagändringen. Familjerna försöker tvinga flickorna till detta för att slippa straff själva.

När en kvinna har blivit mördad av sin familj är de två parterna i domstolen staten och flickans familj. Tillsammans med flera kvinnoorganisationer vill Canan Arin ändra på hur det fungerar, så att en tredje part kan försvara den döda kvinnans sak.

– Vi kvinnor som arbetar med de här frågorna borde ha rätt att jobba för de utsatta kvinnorna, även i rätten. Men om du inte är en direkt släkting har du i dag inte rätt att försvara flickan i domstol.

Advokat Canan Arin pekar ut artikel 51:2 i Turkiets brottsbalk.

Frida Anter
JMM H04
C-projekt
Arbetsrapport
Antal tecken: 4957
Handledare: Christian Andersson
Examinator: Karin Stigbrand
Höstterminen 2006, Södertörns högskola

Arbetsrapport

Ämnesvalet

I mitt PM står det att jag vill fördjupa mig i kvinnans situation på en plats som i Sverige blivit känd för att ha något som brukar kallas en "hedersmordskultur". Och att jag genom intervjuer med personer på olika positioner i samhället vill skildra en plats, ett fenomen och kvinnorna som lever där på ett sätt jag saknar i svenska medier.

Jag hoppas att jag faktiskt lyckas bidra med detta. Mitt syfte är fortfarande detsamma, artikelserien vill ge en berikad bild av en del av världen som vi enligt mig får för lite inblick i via våra svenska mediers snåla utrikesbevakning.

När jag skriver om hedersrelaterat våld vill jag inte bara peka på problemet. Genom att ta upp orsaker som sociala livsregler, förtryck, brist på utbildning och fattigdom hoppas jag ge en vidare bild av situationen.

Jag vill att arbetet ska inge förhoppningar, för det var den känslan mötet med de här engagerade kvinnorna gav mig. Det pågår ett stort arbete för att förändra situationen för kvinnorna och jag kände ingen hopplöshet.

Hoppas att inte mina artiklar heller förmedlar något sådant.

Syfte och publicering

Syftet är att skildra kvinnors vardag i sydöstra Turkiet och vilka problem som finns där. Problem som blir kvar och blir svårare att bekämpa till följd av förtrycket av kurderna i Turkiet. Jag vill inge hopp om framtiden, men också upplysa om hur verkligheten faktiskt kan se ut.

Jag hoppas att artiklarna är skrivna på ett förklarande sätt, det har varit min avsikt att inte förutsätta någon förkunskap utan att i princip vem som helst ska kunna ta till sig texterna. Texterna skulle kunna passa i en dagstidning, kanske i en söndagsbilaga eller på reportageplats där det är tänkt att publiceras något längre. Andra tänkbara tidningar är Arena och Fokus.

Research

Inför C-projektet läste jag på nätet av vad som skrivits om ämnet tidigare. Jag besökte Svenska institutet en kväll när representanter från KA-MER och producenten Melek Taylan var på besök från Turkiet. Jag fick informationsmaterial av KA-MER och träffade Melek Taylan för en researchintervju några dagar senare.

Jag läste Rädda Barnens PDF ”Det handlar om lydnad...”. Där presenteras KA-MER och även Aytekin Sirs studie om självmord, gjord på Dicle universitet i Diyarbakir, ingår. I Turkiet fick jag ett exemplar av filmen ”Dialoger i mörker med mig” som jag har sett flera gånger. Jag har sökt i uppslagsverk på nätet och pratat med människor som har kunskap om ämnet. Parallellt med skrivandet har jag läst så mycket jag hunnit i Orhan Pamuks roman ”Snö” för inspiration.

Vinklingen

Innan jag hade samlat in allt material hade jag tänkt att advokaten Canan Arin skulle vara med i reportaget, men det visade sig att det passade bättre att ta upp lagändringen i en egen artikel. Vinklingen underlättades av att jag skrev reportaget som en resa genom ett land där jag träffar olika människor på vägen.

Etiska problem

Ett problem var att människor som bor i områden jag skriver om inte vill att bilden av deras hemstad ska svärtas ner och därför vill de bara berätta det positiva för mig trots att jag vet att de har sagt och gjort annat tidigare. Det blir svårt när någon ena dagen demonstrerar för sin döda kompis och nästa dag säger att det är den bästa platsen i världen. Men det kändes som att det släppte lite när vi hade pratat ett tag och intervjupersonen (nu tänker jag på Ferda Ugurlu) förstod att mitt syfte inte var att skriva ner hennes hemstad.

Citatkoll

En släkting som kan prata kurdiska har ringt upp Nora Konak som jag skriver om i personporträttet. Han berättade för henne om vad det handlar om och vad jag skrivit ut som direkta pratminus. Hon tyckte inte att det var några problem.

Jag har översatt de delar av reportaget som berör olika personer till engelska och sedan mailat det till antingen dem själva (Melek Taylan och Canan Arin) eller deras tolkar (Nabahat Akkoc och Ferda Ugurlu). När det gäller sociologen Gülistan Taskin mailade jag den svenska versionen till en bekant som träffar henne dagligen och han har lovat att prata om texten med henne.

Källförteckning

Muntliga källor:

- Gülistan Taskin, sociolog, intervjuad i Batman 2006-10-31
- Ferda Ugurlu, student i Batman, intervjuad i Batman 2006-11-01
- Nebahat Akkoc, grundare av KA-MER, intervjuad i Diyarbakir 2006-11-06
- Melek Taylan, producent, intervjuad i Istanbul 2006-11-08 och i Stockholm 2006-10-09
- Nora Konak, intervjuad i Zeving, Nusaybin 2006-11-04
- Canan Arin, advokat, intervjuad i Istanbul 2006-11-08

Skriftliga källor:

- ”Det handlar om lydnad...”, utgiven av Rädda Barnen 2004. Författare: Anna Frenning.
- KA-MER:s informationsmaterial: statistisk redovisning av en undersökning gjord mellan augusti och september 2006, informationsbroschyrer, boken ”Who’s to blame?” från 2005.
- Orhan Pamuks roman Snö, 2005.
- Länder i fickformat, Turkiet
- Filmen Dialoger i mörker från 2006, producent Melek Taylan och filmare Ulla Lemberg

Elektroniska källor:

- www.landguiden.se
- www.ne.se
- pressklipp